

культури и искусств Винницкой области – филармонии, городского Дворца искусств «Заря» и художественных коллективов КЗ «Винницкий обласний центр народного творчества» обласного совета. Выделены функции досуга и определены направления их трансформации, выявленные основные функции в деятельности учреждений культуры.

Ключевые слова: досуг, учреждения культуры, Винницкая область, художественные проекты, социокультурные условия.

CULTURAL INSTITUTIONS AND LEISURE CENTRES AS A COMPONENT IN THE ORGANIZATION SYSTEM OF THE REGIONS' CULTURAL LIFE (BASED ON THE VINNITSA REGION)

Moskvichyova Julia, Ph.D., Professor of Musicology Department and Instrumental Training, Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kosyubinsky

The article describes the features of functioning of the modern institutions of culture and leisure centers. The analysis is given to the traditional and innovative activities of some leading cultural and arts institutions in the Vinnitsa region - Philharmonic, City Palace of Arts «Zarya» and the artistic groups in the concert hall «Vinnitsa regional center of folk art» of the regional council. The author highlights the leisure functions and defines the directions of their transformation, identifies the main functions in the cultural institutions activity.

Key words: leisure, cultural institutions, Vinnitsa region, art projects, socio-cultural conditions.

UDC 304.44

CULTURAL INSTITUTIONS AND LEISURE CENTRES AS A COMPONENT IN THE ORGANIZATION SYSTEM OF THE REGIONS' CULTURAL LIFE (BASED ON THE VINNITSA REGION)

Moskvichyova Julia, Ph.D., Professor of Musicology Department and Instrumental Training, Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kosyubinsky

The aim of this paper is to analyse the transformation in the functioning of culture and recreation centers on the example of the Vinnitsa region's institutions.

Research methodology. The study has examined eight major papers on the subject of the research, including a monograph; articles in scientific journals; current archive materials connected with the Vinnitsa region's cultural institutions.

Results. The analysis of the traditional and innovative directions of the Vinnitsa region's outstanding cultural institutions activity— regional philharmonic, municipal palace of arts «Zorya» and regional center of folk art - is given.

The study proves that the network of cultural institutions of the region decreases due to the closing or reorganization of the district and village club institutions, while the leading cultural institutions of the region, despite the difficult conditions of the present, continue their work adapting to the modern demands. New directions for the development are defined as following: organization of festivals, conduction of joint art projects, publishing activity of the regional center of folk art, transformation of some institutions into multidisciplinary ones, emergence of non-state institutions of culture and leisure that offer their visitors restaurant chains, rooms for kids, skating rinks, bowling, billiards, movie theaters and recreational areas. These institutions at present are very popular among the youth. This is due to a change of a lifestyle and rhythm of modern life, influence of pop culture and media.

Novelty. This article gives an attempt to determine the transformation of cultural institutions in the Vinnitsa region, explore new directions in the activities of the recreation centers in today's conditions.

The practical significance. Ukrainian scientists can find information contained in this article useful for further study of new trends in the functioning of modern institutions of culture and leisure centres as part of the cultural and artistic life of the Ukraine's regions.

Key words: leisure, cultural institutions, Vinnitsa region, art projects, socio-cultural conditions

Надійшла до редакції 28.10.2016 р.

УДК 78.03:780.614.11(477)«312»

КОБЗАРСЬКІ ТРАДИЦІЇ У СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

Лук'яненко Дмитро Олександрович, аспірант, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
eldaleja@gmail.com

Стаття присвячена аналізу аспектів побутування кобзарських традицій в сучасній музичній практиці України. Розрізняються і диференціюються такі поняття як кобзарство та бандурництво, пов'язані не лише з різними виконавськими манерами гри та співу, виконуваним репертуаром, але й слідуванням певному образу життя, яке передбачали цехові утворення сліпих виконавців. Одна з форм, в якій існують кобзарські традиції в

умовах сьогодення – створення певного синтезу автентичної манери гри, репертуару та авторського напівімпровізаційного музикування. Виявлено, що фактором популяризації національного фольклору є використання його елементів у межах естрадної музики.

Ключові слова: кобзарські традиції, бандурництво, кобзарство, музична культура, культурна ідентичність.

Постановка проблеми. Українське суспільство переживає досить непрості часи, що характеризуються політичною, економічною нестабільністю. Окремі галузі культури занепадають, інші, пов'язані з популярним мистецтвом, навпаки, демонструють розвиток та еволюцію. В таких умовах важливим чинником є наявність якогось стабільного осередку, який би слугував певним життєвим орієнтиром для українства. Одним із провідних символів української нації та тих, що мають безпосереднє відношення до музичного мистецтва, є кобзарство. Традиції кобзарства закладались у часи становлення національної самосвідомості і посіли місце своєрідного архетипу в культурі. Дослідження проблеми збереження та розвитку кобзарства в умовах сучасного мистецтва є актуальним завданням, розгляд якого сприятиме усвідомленню подальших стратегій розвитку нації загалом та музики зокрема.

Огляд останніх досліджень. Кобзарське мистецтво розглядається в українському музикознавстві різнопланово. Проблема взаємодії традиції та експерименту у виконавській практиці бандуристів зарубіжжя представлена у роботі В. Дутчак. Педагогічний потенціал кобзарського репертуару досліджує О. Перець. Кобзарство як чинник збереження традицій духовного життя нації аналізують С. Чайка та М. Чайка. Бандурне виконавство як явище національної культури подано у працях Т. Слюсаренко. Проте досить мало уваги приділяється розгляду значення кобзарських традицій в мистецькій практиці сьогодення.

Метою дослідження є виявлення наявності кобзарських традицій в сучасній музичній культурі України.

Виклад основного матеріалу. Культурна практика кобзарства посідає важливе місце в українському суспільстві. Л. Корній зазначає, що одними з перших кобзарів були учасники козацьких походів, що потрапляли в полон; за втечу їх осліплювали, а згодом вони повертались до Запорізької Січі. Потім їх професією ставало виконання пісень та дум у супроводі кобзи або ліри.

Цілий кодекс супроводжував діяльність кобзарів. Вони досить часто об'єднувались у цехи, в яких протягом трьох років могло проходити навчання, після якого вони складали іспит – «визвілку».

Тривалий час саме кобзарі були тими, хто сприяв формуванню національного духу, просвітниками. С. Чайка та М. Чайка вказують на те, що, власне, термін «кобзар» здебільшого пов'язаний не з музикантами, що грають на кобзі, а є більш ширшим. Насамперед він позначає тих, хто виступав за правду, проти поневолення: «Щодо назви «кобзар», то вона хоч є похідною від назви «кобза», але кобзарями вже від початку стали називати не тих, що вміє грати на кобзі, а тих, що сіяли в народі зерна правди, закликали до виявлення й побороювання неправди, вказували шляхи визволення для поневолених. Отже, сутність назви «кобзар» визначалась не тим, на чому він грав, а скоріше тим, що він грав і співав. Звідси має бути зрозумілим і те, чому народ наш лірників і навіть окремих співців, що ходили без кобз і лір часто також називав кобзарями і чому національного генія Т. Шевченка звано великим кобзарем України» [6; 440].

К. Черемський, що є не лише сучасним практиком-кобзарем, але й музикознавцем, багато уваги приділяє теоретичному обґрунтуванню цих виконавських традицій, розрізняє поняття бандурництво та кобзарство. Кобзарство – комплекс філософсько-світоглядних, мистецьких і раціонально-практичних надбань незрячих співців, що утворювали одну з професійних сліпецьких корпорацій, своєрідну субкультуру зі своїми звичаями, традиціями й неписаними законами.

Бандурництво – це світське музикування на таких традиційних співоцьких інструментах, як кобза та бандура, що синкретично поєднуючи професійних музик і аматорів, не зобов'язувало до сприйняття філософсько-світоглядного комплексу, способу життя й виконавських форм незрячих співців та існувало окремо від кобзарства.

Досить важливе місце відводилось творам, що становили основу репертуару кобзарів – думам. Провідним було значення вербального тексту, в якому виділялись основні віхи, які запам'ятовували кобзарі та лірники, проте вони не відтворювались у незмінному вигляді, а внаслідок імпровізаційності, притаманної цьому жанрові, здійснювалось перекомпонування. «Кобзар запам'ятовував думу не дослівно, а користувався вже сформованою в межах кобзарської чи лірницької школи образністю, епічною лексикою, готовими блоками слів та мелодичними моделями» [2; 121]. Тематика дум та пісень була надзвичайно різноманітною; більше того вона завжди відповідала запитам народу і могла змальовувати як велике минуле, так і події сьогодення. Це були не музиканти в повному сенсі цього слова, а й герої українського етносу, відомості про яких та від

яких передавались з уст в уста. «У кожній українській родині зберігалися перекази про співаків-бандуристів, а на стіні в кожній хаті можна було побачити зображення козака-бандуриста або як ще його називають Козака Мамаю» [6; 441].

Т. Слюсаренко вказує, що на початку ХХ ст. виникає новий тип кобзаря-бандуриста з використанням фіксованого нотного репертуару, відповідно дослідники виділяють два напрями розвитку бандурного мистецтва: «перший спрямований на збереження виконавцями традиційного стилю народного виконання та усну передачу знань та навичок, другий – на використання нових сучасних пісенних мотивів та відмову від традиційного виконавства в музичному супроводі (використання письмових носіїв музичного матеріалу)» [4; 6]. На нашу думку, більш продуктивне значення мала діяльність кобзарів, що займалися збереженням традиційного стилю виконання та передачі досвіду. Проте зі становленням більшовицького режиму розпочалась боротьба з кобзарством, що призвела до фактичного знищення цього явища в його первинному, істинному вигляді. Замість цього почали утворювати колективи тих, хто грав на кобзі (бандурі), проте до справжнього кобзарства це не мало жодного відношення. Натомість в умовах еміграції бандуристи діаспори могли не лише відродити кобзарське мистецтво, але й поєднувати його з певними інноваційними факторами, що було неминучим, враховуючи зміну соціокультурного контексту їх побутування. В. Дутчак вказує: «Такі власні традиції бандурного мистецтва, що сформувалися в діаспорі, можна визначити як синтетичні, що об'єднують риси як національних регіональних традицій материкової України, так і музичних традицій того регіону, де функціонували українські осередки» [1]. На думку дослідниці, традиційними рисами кобзарства можна визначити усну форму функціонування, перевагу вокально-інструментальних жанрів, сольний характер співу і гри, чоловічий пріоритет у виконавстві та діатонічний інструментарій. Разом із тим під час розвитку кобзарства у діаспорі почали проявлятися риси інноваційні, які проявились в ансамблевому, а не сольному виконанні, розширенні репертуару, де окрім народних пісень і дум почали виконувати авторські композиції, використанні бандур не лише діатонічних та хроматичних, але й іноді синтезування з комп'ютерними звуковими технологіями і т.п. Варто відзначити, що традиція існування сліпих кобзарів продовжилась у ХХ ст. Через різні життєві обставини багато хто почав займатися грою на бандурі. Дослідники згадують видатного харківського кобзаря Є. Мовчана, вчителем якого був С. Пасюга, обидва народились і кобзарювали у с. Велика Писарівка Харківської губернії. Там само жив відомий кобзар Г. Кожушко (1879-1924 рр.). Ще в другій пол. ХІХ ст. у с. Велика Писарівка було засновано притулок для сліпих бандуристів.

Для харківської манери гри на бандурі було характерно гру обома руками, причому лівою рукою грали як на басах, гак і на приструнках, тримаючи інструмент паралельно до тулуба, притискаючи до грудей.

У новітній період України відбувається відродження кобзарської традиції. Зростає кількість послідовників автентичного кобзарського мистецтва, виникають майстерні з виготовлення музичних інструментів на зразок давніх. У 80-х роках ХХ ст. було засновано творчий гурт «Кобзарський цех», який очолив Г. Ткаченко та його послідовники – М. Будник, М. Товкайло, М. Хай, В. Кушпет. Їх мистецтво є синтезом кобзарства і бандурництва, адже вони поєднують реконструкцію, наслідування, а також нові форми, які б актуалізували його. Майже одночасно можна спостерігати зародження подібних угруповань в інших культурних центрах України – Харкові та Львові. «На давніх засадах кобзарського братства існують три цехи: Київський кобзарський (очільник М. Товкайло), Львівський лірницький (очільник М. Хай), Харківський кобзарський (очільник К. Черемський), які відтворюють традиції кобзарства як на рівні виготовлення музичних інструментів, так і шляхом виконання на них автентичного кобзарського репертуару» [6; 444].

Образ українського козацтва, національно-визвольної боротьби та кобзаря (бандуриста) переплелися та стали невіддільними один від одного. В умовах сьогодення, коли виникає потреба у піднесенні національної самосвідомості українців, відбувається звернення до цих образів навіть у рамках естрадної культури. На нашу думку, подібний підхід сприяє популяризації народного мистецтва, звернення до фольклору, народного інструментарію, мелосу, характерних інтонаційно-ритмічних комплексів. Адже вони є втіленням нашої культурної ідентичності.

Сучасний дослідник М. Сова тлумачить культурну ідентичність як усвідомлене «прийняття особистістю відповідних культурних норм і зразків поведінки, ціннісних орієнтацій, мови, розуміння власного «Я» з позицій культурних характеристик, притаманних суспільству, ототожнення себе з культурними традиціями» [5; 268]. Прикладом трансляції образів козака, бандуриста, боротьби в сучасній популярній музичній культурній практиці є композиція реп-виконавця Ярмака «Вставай» (2015 р.).

У вступному розділі лунає звук двох трембіт, який практично відразу змінюється грою на бандурі. В основі соло бандури закладені характерні для українського народного мистецтва мелодійні звороги, використовуються елементи гуцульського ладу, терцієвий тип голосоведіння. Незважаючи на те, що згодом в аранжуванні пісні додаються ударні інструменти, гітара, бас-гітара, бандура звучить від самого початку до повного завершення композиції. Більше того, створюється своєрідна арка, адже і на початку, і наприкінці пісні немає сучасних інструментів, а лише соло бандури. Використання даного інструменту доцільне, адже в вербальному тексті композиції присутні характерні для дум та історичних пісень заклики до боротьби за волю, праве діло, свободу:

«Мы будем драться до конца.
За землю и свободу.
Кто борец отроду.
Мы пройдем через огонь и воду.
Нагоняясь сходу через брод.
В руке воля да сабля».

Це своєрідна трансформація того інформативно-ціннісного потенціалу, носієм якого було кобзарство. Подібне осучаснення кобзарських традицій має великий виховний потенціал, адже сучасна слухачка аудиторія не завжди налаштована на сприйняття українського фольклору в його автентичному вигляді. Проте подібна адаптація та поєднання з популярними музичними напрямками сприяє не лише його сприйняттю, але й кращому засвоєнню. «Кобзарське мистецтво виступає як синтез суспільної свідомості і музичної культури, має ціннісні категорії змістовного значення, що впливають на світоглядницьку позицію особистості» [3; 85].

Висновки. Кобзарство є унікальним феноменом у межах української культури. Це один із символів національної та культурної ідентичності. Традиції його існування представлені в сучасній музичній культурі України.

Чимало дослідників розділяють такі явища як кобзарство та бандурництво, де перше вважається втіленням субкультури сліпих співців, що мали свої філософсько-світоглядні, мистецькі надбання, а бандурництво – мистецтво, що мало світський характер і не передбачало слідування певному образу життя та дозволяло виконувати дещо інший репертуар. У сучасній культурі України представлені всі вищезгадані форми побутування кобзарських традицій, в т.ч. і такі, що мають синтетичний характер та поєднують надбання обох. Відбувається актуалізація традиційних форм музикування шляхом трансляції їх елементів у межах популярних естрадних напрямків, що сприяє зростанню до них інтересу у молодіжній слухачкській аудиторії.

Список використаної літератури

1. *Дутчак В.* Традиція та експеримент у виконавській практиці бандуристів українського зарубіжжя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/431-dutchak-v-g-traditsiya-ta-eksperiment-u-vikonavskiy-praktitsi-banduristiv-ukrayinskogo-zarubizhzhya.html>.
2. *Корній Л.* Історія української музики. Ч. 1 (від найдавніших часів до середини XVIII ст.) / Л. Корній. – Київ-Харків-Нью-Йорк, 1996. – 314 с.
3. *Перець О.* Педагогічний потенціал традиційного кобзарського репертуару / О. Перець // Актуальні питання мистецької педагогіки. Вип. 4, 2015. – С. 84-89.
4. *Слюсаренко Т.* Бандурне виконавство як явище національної української культури: / Т. Слюсаренко: автореф. дис. ... канд. мистецтв. : 17.00.03; Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. Котляревського. – Харків, 2016. – 20 с.
5. *Сова М.* Культурна ідентичність особистості: психолого-педагогічний аспект / М. Сова // Наук. вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – К., 2011. – Вип. 159: Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія, Ч. 3. – С. 266-275.
6. *Чайка С. В., Чайка М. М.* Кобзарство – дієвий чинник збереження традицій духовного життя нації / Чайка С. В., Чайка М. М.: зб. наук. пр. Вип. 12. – К., 2012. – С. 439-446.

References

1. *Dutchak V.* Traditsiya ta eksperiment u vikonavskiy praktitsi banduristiv ukayinskogo zarubizhzhya [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/431-dutchak-v-g-traditsiya-ta-eksperiment-u-vikonavskiy-praktitsi-banduristiv-ukrayinskogo-zarubizhzhya.html>.
2. *Korniy L.* Istoriya ukayinskoyi muziki. ch.1. (vid naydavnishih chasiv do seredini XVIII st.). – Kiyiv-Harkiv-Nyu-York, 1996. – 314 s.
3. *Perets O.* Pedagogichniy potentsial traditsynogo kobzarskogo repertuaru // Aktualni pitannya mistetskoyi pedagogiki, vipusk 4, 2015. – S.84-89.
4. *Styusarenko T.* Bandurne vikonavstvo yak yavische natsionalnoyi ukayinskoyi kulturi: avtoref. dis. ... kand. mistetstvovnavstva: 17.00.03; Harkiv. nats. un-t mistetstv Im. I. P. Kotlyarevskogo. - Harkiv, 2016. – 20 s.

5. *Sova M.* Kulturna identichnist osobistosti: psihologo-pedagogichniy aspekt // Naukoviy visnik natsionalnogo universitetu bioresursiv i prirodokoristuvannya Ukrayini. – K., 2011. – Vip. 159: Seriya: Pedagogika. Psihologiya. Filosofiya, Ch.3. – S. 266-275.

6. *Chayka S. V., Chayka M. M.* Kobzarstvo – dieviy chinnik zberezheniya traditsiy duhovnogo zhittya natsiyi // Zbirnik naukovih prats. Vipusk 12, 2012. – S. 439-446.

КОБЗАРСКИЕ ТРАДИЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ УКРАИНЫ

Лукьяненко Дмитрий Александрович, аспирант, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Статья посвящена анализу функционирования кобзарских традиций в современной музыкальной практике Украины. Различаются и дифференцируются такие понятия, как кобзарство и бандурничество, связанные не только с различными исполнительскими манерами игры и пения, исполняемым репертуаром, но и со следованием определенному образу жизни, предусмотренным цеховыми образованиями слепых исполнителей. Одной из форм существования кобзарских традиций сегодня – создание синтеза аутентичной манеры игры, репертуара и авторского полуимпровизационного музицирования. Фактором популяризации национального фольклора является использование его элементов в эстрадной музыке.

Ключевые слова: кобзарские традиции, бандурничество, музыкальная культура, культурная идентичность.

KOBZAR TRADITIONS IN CONTEMPORARY MUSICAL CULTURE OF UKRAINE

Luk'yanenko Dmytro, postgraduate, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

This article is devoted to the aspects of existence kobzar traditions in contemporary musical culture of Ukraine. Differ and differentiating such concepts as kobzarstvo and bandurnytstvo that are associated not only with different performing style of play and singing executable repertoire, but also to follow a certain lifestyle, which included guilds the formation of Blind craft artists. One of the forms, which are kobzar traditions in present circumstances – is to create a certain synthesis authentic style of play, repertoire and copyright semi improvisation playing. Revealed that promote the national folklore factor is the use of its elements within pop music.

Key words: kobzar traditions, bandurnytstvo, kobzarstvo, music culture, cultural identity.

UDC 78.03:780.614.11(477)«312»

KOBZAR TRADITIONS IN CONTEMPORARY MUSICAL CULTURE OF UKRAINE

Luk'yanenko Dmytro, postgraduate, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The aim of the research is detect the presence kobzar tradition in contemporary musical culture of Ukraine.

Research methodology. Six major publications on the subject (monographs, abstract, scientific journals, newspaper articles) were reviewed, in which very little attention is paid to the consideration value kobzar traditions in art practice today.

Results. Kobzarstvo is a unique phenomenon within Ukrainian culture. This is one of the symbols of national and cultural identity. Traditions its existence presents a modern musical culture of Ukraine. Some researchers divide phenomena such as kobzarstvo and bandurnytstvo, where the first is considered the epitome of subculture blind singers who had their philosophical and ideological, artistic heritage and bandurnytstvo – art that was secular in nature, which does not imply adherence to a certain lifestyle and allowed to perform a slightly different repertoire. It was found that in contemporary culture Ukraine are above all forms of existence kobzar traditions, including those that are synthetic and heritage combine both. There updating traditional forms of music broadcast by their elements within a variety of popular destinations, which contributes to their interest in youth listening audience.

Novelty. The main aspects of existence kobzar traditions in contemporary musical culture of Ukraine. There are different forms of implementation. Available in the form of their existence as kobzarstvo, bandurnytstvo and certain synthetic associations that try to reproduce the authentic style of play, and create their own repertoire of more current forms of music. Also very productive factor is to promote national folklore and its elements within pop music.

The practical significance. Ukrainian teachers can find information contained in this article useful for the development or expansion of educational material for pupils and students of art schools.

Key words: kobzar traditions, bandurnytstvo, kobzarstvo, music culture, cultural identity.

Надійшла до редакції 5.12.2016 р.